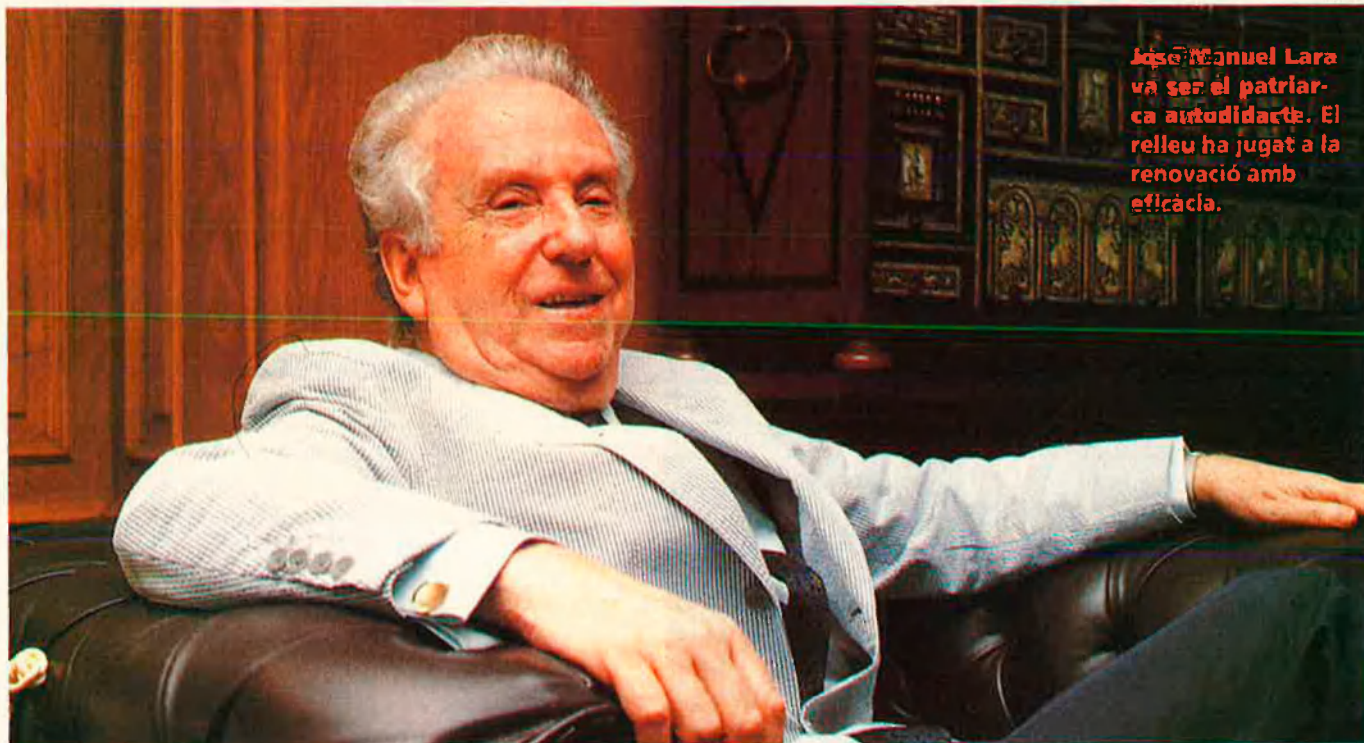


# Ni dretes ni esquerres



José Manuel Lara  
va ser el patriar-  
ca autodidacte. El  
relleu ha jugat a la  
renovació amb  
eficàcia.

**R**es. I menys aquella concòrdia obligada que ens va ensenyar Suárez. Res a compartir entre aquell *legionario* que va fer la guerra amb el general Yagüe per eliminar *las hordas rojas* i aquella noia brasileira que culminava les nits salvatges del Bocaccio, segons la retina morbosa d'Oriol Bohigas. Res que identifiqui José Manuel Lara, futur primer editor del món, com proclama ell mateix, amb Beatriz de Moura, editora de qualitat per a minories entrenades. Res que es pugui concretar solament en un abisme econòmic. Diríem, fa uns certs anys, que en aquest abisme natural hi havia una qüestió de consciència. Els seus universos no es podien confondre: la terrassa del Marfím i la torre del Maresme vivien en la ignorància més feliç, conscients que fronteres editorials tan oposades no havien de coincidir mai. Era fins i tot massa evident. Mentre l'andalús havia alçat els seus pilars en *Los cipreses creen en Dios* i en la prosa neocatòlica de José María Gironella, la brasileira s'havia embrancat en *Cuadernos Marginales* i els hologrames de Roland Barthes. Fins al 17 de juliol de 1995. El dia que Beatriz de Moura i Antonio López Lamadrid, coeditors de Tusquets, van entrar públicament en la *tercera fase* ("maduresa" i "definitiva consolidació") per la *quarta via*: ni burocratitzant-se, ni estancant-se, ni tornant a

**El penúltim dels independents, Tusquets, i el primer dels gegants, Planeta, s'han aliat. Així. Voluntàriament i a consciència. El mirall de la progressia ha pactat amb un diable que oferia el millor paquet: liquiditat infinita, proveïdors i sobirania.**

les barricades. Ben al contrari, aliant-se amb l'enemic. Venent un 40% (50% progressivament) a "una editorial tan poderosa com és Planeta", que respectarà com a "responsabilitat exclusiva nostra" l'administració de la societat i el control de de la línia editorial de Tusquets. Així ho van escriure. Davant l'huracà que ens promet aquesta fi de segle, ells, que ja han passat la línia dels cinquanta sense fills ni successors, han fet el millor per la casa. Rebobinem?

"Planeta, mai". Aquest, i no cap altre, era el lema, la pancarta, el manifest que unia una mateixa sensibilitat editorial que es va materialitzar en aquella il·lusió de progrés que fou, al 1970, la distribuïdora Enlace. Tots els noms que representaven l'esfera alternativa s'ajuntaven per organitzar la seva xarxa d'afinitats electives: Seix Barral, l'encara enyorada *liason* entre Carlos Barral i Víctor Seix, Edicions 62, sempre encapçalades per l'astènic Castellet, Cuadernos para el Dialogo, o Pedro Altares i un cristianisme militant, el Lumen de l'Ester Tusquets i l'editorial de la seva cunyada, Beatriz de Moura, a qui l'arquitecte-marit cedia el cognom, la Fontanella de Fortuny i l'Anagrama d'aquell Jorge Herralde que donà cognom a un inquiet director de cinema.

Entre ells van areplegar una esfera d'influència social (llavors no es feia empresa per treu-

# Planeta!

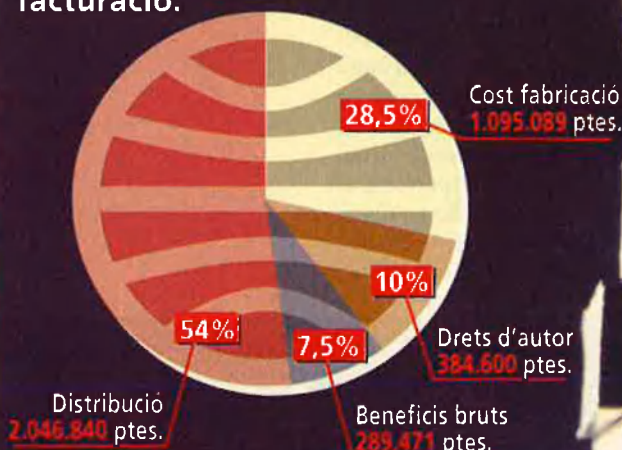
re'n només beneficis) que havia de culminar amb l'espectacular erupció de la Gaya Ciència i els manuals de Rosa Regàs abans que els blaus de l'ONU i els campanars de l'Empordà ho engegessin tot en orris. "Planeta, mai", continuaven exclamant per als seus, i la transició semblava donar-los raons encara més sòlides. Fins i tot venien com xurros. La Sonrisa Vertical replicava l'entrada triomfal de l'erotisme sota el mantell de Tusquets, i Contrasenias marcava la irrupció del nou periodisme nord-americà agenciada per Anagrama. Després, però no gaire més, el mercat del llibre es bevia una tassa de brou amarg. Les matances en cascada de l'Uruguai, Xile i l'Argentina, agreujades per l'enfonsament de l'economia llatinoamericana van descompondre la seguretat colonial. Els lectors es morien en centres clandestins de detenció i el deute exterior disparava una cadena d'impagats que es menjà en poc temps tota perspectiva de futur consolidat. Afegiu-hi, per què no?, la caiguda en picat de l'assaig, del llibre polític, i aquella onada catatònica (*el desencanto* en homenatge a l'esquizofrènia de Leopoldo María Panero) que va prendre el cor gastat dels *progres* a tombar els 80, i acabareu de rematar el quadre.

El llençol emocional que unia les editorials "civilitzades" contra el devot protector de Vizaíno Casas va començar a estripar-se allà on més mal feia. Al mascaró de proa: Seix Barral i Ariel. Des de juny del 1982 aquelles dues editorials accionariades per patums del catalanisme com Jaume Carner o Joan Raventós passaven a mans de Planeta que aconseguia –primer amb el 70% i després ja amb el 82,11%– el control d'un fons editorial de "qualitat", amb noms com Henry Miller, Carson Mac Cullers, Cesare Pavese, Heinrich Böll, Max Frisch o Robert Musil. A banda el planter d'autors representat pel premi Biblioteca Breve, que va projectar noms indiscutibles del negoci literari com Mario Vargas Llosa, Guillermo Cabrera Infante, Juan Marsé o Carlos Fuentes. Ariel, o l'editorial de tots els catedràtics d'universitat de l'estat, reblava el clau d'una absorció feta en clau de necessitat extrema. Hi ha dues maneres de dir-ho: Planeta va aprofitar la *debâcle* llatinoamericana per comprar a preu de saldo un catàleg de primeres espases de la literatura mundial. Ara, si voleu el got mig ple, diguem que Planeta va salvar Seix Barral d'un tancament segur. Encara més. Com reconeix el gremi, no pas públicament, Planeta va preservar el bon nom de l'editorial dotant-la amb la màxima autonomia dels equips literaris, amb la presèn-

## Els quatre factors de l'apocalipsi

- 240 pàgines
  - + Tiratge de 2.000 exemplars
  - + 13 x 20 cm
  - + Impressió a quatre tintes
  - + Plastificat + enquadernació rústica cosida
- = Facturació de **3.846.000 ptes.**

## Costos derivats de la facturació:



### DISTRIBUCIÓ

Llibreter (30%) + distribuïdora (24%)

Dret a retorn

Sistema qüestionat pels editors

### FABRICACIÓ

Edició: traducció, correcció ortogràfica, d'estil, galerades...

Pre-impressió: fotocomposició i fotomecànica (abaratida mercès a l'autoedició)

Paper: tripa i coberta (augment espectacular des de finals de 1993)

Fabricació: impressió, plastificació i enquadernació (marges molt ajustats)

### AUTOR

Drets d'autor: oscil·len entre el 7,5% i el 15% (grans firmes a banda)

### BENEFICI BRUT

Beneficis bruts a descomptar:

Estructura (nòmines, locals, promoció, suborns...) + impostos empresarials

ORIOL MARÍ

cia d'un oracle tan eficaç com Pere Gimferrer i èxits tan perseverants com els d'Eduardo Mendoza o de Patrick Süskind. Aquesta ja és una primera pista del camí que tot just ara s'ha encetat: Tusquets Editores ha pogut seguir el procés "d'apropiació" d'empreses literàries de qualitat i descobrir que el gegant no collava gens. Realment gens.

"No ens conviden ni al Premi Nadal" és la marca que fa la gent de Planeta quan els demanen sobre el control que exerceixen a Destino —tot i una presència accionarial del 50% des del 1989—. Les turbulències de l'editorial que Lara sempre havia somniat comprar —la primera de la postguerra i l'única que tenia el seu desitjat Delibes— van començar amb la venda d'un 50% de les accions de la família Vergés al polèmic editor de Folio, Juan Vinales, sense consulta prèvia a l'Andreu Teixidor, que va fer tota una performança periodístico-emotiva per evitar maniobres d'última hora: "Si ningú entra a Destino, haurà de ser amb el meu consentiment". El 7 de setembre de 1989, després d'un estiu de contactes i benentesos, Fernando i José Manuel, els fills de l'amo, s'incorporaven al consell d'administració i es feia públic un document que és tota una premonició de sobirania: separació literària, comercialització conjunta del Premi Nadal

i l'obra completa de Josep Pla i un suport *full time* allà on Destino més patia. Proveïdors, per exemple. En llenguatge del gremi, les empreses consorciades amb Planeta tenen allò que s'anomena "*primo de Zumos!*". Una infraestructura colossal que et permet el luxe de pagar el paper a 180 dies i no interfereix gens en la línia pròpia de cada casa. Editorial Destino ha continuat essent un baluard dels Teixidor, que no van perdre ningú, excepte Carmen Martín Gaité; i els obsessos de la qualitat, d'una altra banda, van saber que Editorial Planeta, SA, no destruïa els seus associats, només volia



José Manuel i Fernando Lara Bosch. L'any 1989 tots dos s'incorporaven al consell d'administració.

beneficis a final d'any i diversificar productes fins a l'infinit.

Perquè s'ha de créixer, i Lara voldria controlar, abans del seu traspàs, fins a setanta-cinc editorials que en fessin el primer del món. Perquè la seva dona, Maria Teresa Bosch, llum i moral de la casta, es mereixia Espasa Calpe (octubre de 1991) en les seves noces d'or. Perquè deu mil milions i un brillant com un ou no són res per a un home que ha cultivat l'ètica protestant ("No signo un xec en blanc ni a Déu") i la incontinença catòlica, ("Nicolas Redondo a mesura que es va fent gran es fa més ruc"). Tot alhora, i no passa res. Perquè el secret del seu èxit està a compartir i delegar.

Havent comprat Destino, Planeta podia prendre un 25% de Tusquets, com sigui que Vinales tenia picossades molt ben repartides en diverses editorials. No ho van fer: "Estem disposats, com a Destino, a no manar, però és difícil que ens avenim a ser manats", recalcava Fernando Lara. Han esperat que l'orgullosa Beatriz de Moura faci comptes amb Antonio López, aquell nouvingut que baixava d'assessorar el tèxtil i es va convertir des del 1977 en la mà dreta (codirector i ànima econòmica) de Tusquets Editores. Els comptes es van saldar amb recompte i un comunicat conjunt. El 17 de juliol de 1995 s'escriviva un tractat de pau perpètua. Essent barrocs diríem que és el final de la transició. Essent sincers diríem que és un bon negoci.

"És una decisió que sabíem que hauríem de fer a terme mitjà, mai abans de tres o quatre anys; però a principi d'enguany les coses es van accelerar". Antonio López Lamadrid, encarregat de negociar l'acord amb Planeta, ha dut les converses amb el gegant de l'edició espanyola amb una cautela suficient per a despistar els habituals *connaisseurs* del muntatge editorial. Fins l'any passat els "apropaments" de les grans editorials a la seu del carrer d'Iradier —jardins de pedra fina i casalot modernista— no eren sinó prospectius. En aquests anys s'han propagat més rumors sobre l'altra perla de la llibertat editorial, Anagrama, que no pas sobre Tusquets, on Antonio López reconeix, sense esmentar noms, contactes prou assidus amb un gran grup que "no" era Planeta. Ponts mai culminats per la suspicàcia dels coeditors respecte a unes estructures multinacionals que, en la majoria de casos, no tenien a Barcelona sinó delegacions o missatgers.

Un detall a tenir en compte, si parlem de Planeta, empresa nascuda al carrer del Bruc, número 72, que factura 140.000 milions de pessetes sense necessitat d'abandonar la ciutat ni de "contaminar" la seva estructura accionarial nuclearitzada a l'entorn del clan Lara, un club de socis espanyolistes fidels (del Reial Club Esportiu Espanyol), reconegut com la punta de llança dels nostres *selfmade men* que li han

atorgat una vice-presidència, per a José Manuel Lara Jr., a l'Institut de l'Empresa Familiar, organisme bastant menys atàvic que no el Foment del Treball Nacional. Raons de proximitat i de coneixement mutu són un factor rellevant a l'hora d'entendre's amb l'imperi Planeta. "Fa quinze anys que conec Fernando Lara i segurament per això ens és més fàcil de coordinar-nos amb Planeta que no pas amb uns altres grups multinacionals. Si no hi ha una confiança mínima, no ens la juguem. Qualsevol d'aquests grups et pot canviar el director general, com va passar a Bertelsmann, i decidir de sobte que volen el cent per cent de les accions". No es diu així, però així es pensa: a l'hora d'aliar-se amb un *gran germà*, més val boig conegut que savi per conèixer.

La primera editorial espanyola conserva l'empremta personalitzada del seu fundador, jubilat però no desactivat, i els tractes es tanquen amb la nissaga de sempre: Fernando i José Manuel. A diferència del patriarca, autodidacte genial i ballarí únic, ells han estat cultivats en la racionalitat econòmica i l'oratória mínima. És el cas, resumit, de José Manuel Lara, actual vice-president de l'editorial Planeta, on el seu germà exerceix de conseller delegat; després del Liceu Francès, d'estudis d'econòmiques i d'un *stage* a la Librarie Larousse de París, quatre anys abans del 68, començava a foguejar-se en la direcció del departament d'exportacions, des d'on passà a ocupar la direcció general, ja al 1970, i una espectacular successió de càrrecs de direcció (president, o conseller delegat, d'una vintena de consells d'administració) que ocuparien tot un annex. Una actuació empresarial que tres dècades després és pot resumir en clau de discreció. Cap exabrupte a la premsa (els periodistes enyoraran els titulars del seu pare com aquell de "si Roldán vol guanyar més del que ha robat, que em truqui" amb telèfon inclòs), ni cap pista, tampoc, sobre els tripijocs d'un monstre amb tentacles molt dispersos: així Artel SA, organització de venda a domicili, participada en un 50% per Planeta, feia el seu agost —segons que denunciava el programa d'investigació *Línia 900*— a base de "regals" (esquer de la compra a crèdit) caducats, que eren carregats al contracte. Incidents menors, sembla, en una cèl·lula filial que s'ha fet respectar al marge de l'opinió del patriarca de la família i fins i tot, quan ha calgut, contra la seva voluntat.

La substitució de dues patums de la casa, el director editorial, Miguel García Pin, i el director literari, Rafael Borrás, va dur als sòlids pilars del carrer de Còrsega un capgirament de costums. Fernando Lara s'oblidava de velles fidelitats i despatxava l'inventor d'aquell *Espejo de España* que va reviure totes les zones obscures de la memòria històrica, des de *Mis conversaciones privadas con Franco* del cosí general del *caudillo* a la història del PCE con-



**Beatriz de Moura, coeditora de Tusquets. Junta-ment amb Antonio López Lamadrid, l'altre coeditor, ha decidit d'entrar dins l'òrbita del gegant Planeta.**

tada per un militant caigut de la parra, Gregorio Morán. I ho feia amb escàndol interior, o comiat improcedent, sense que el bon amic de Borrás, el president, pogués aportar-li sinó un vist-i-plau. García Pin també se n'anava per "discrepàncies" amb Fernando Lara i aquest se la jugava en una renovació que volia ser imatge d'eficàcia i joventut: Imelda Navajos, producte de la factoria Planeta, *Temas de Hoy* en concret, hi entrava de directora d'edicions amb proclames de relleu

generacional *multiusos* i la missió de fer dis-sabte: més autors, nous dissenys, reorientació i noms propis; Antoni Munné, per a les col·leccions de no ficció, responsable del primer *hit* de temporada, els *diccionaris* de Haro Tieglen, Savater i Valverde; Sílvia Bastos, directora literària de l'àrea de ficció; i Joaquim Palau, encarregat de manuals i guies. Els resultats d'aquesta recerca de nous autors es troben també en la "cooperació".

L'acord Tusquets-Planeta incorpora un catàleg de mil autors a l'univers en "expansió" dels Lara, després del millor any en la història de Tusquets: vora 100 milions de beneficis. Per això justament no s'enganyen: és l'excepció. Miren al seu voltant i els agafa un cert fatalisme. Tot i que s'ha parlat tant de crisi que ja no sabem "si és crisi o simplement realitat", confessa Antonio López, ell i Beatriz miren enfora i es confessen cansats d'esperar que un sol mes amb un retorn del 70% els recordi la cruïlla incertesa dels petits editors i les misèries d'una "estructura malalta". El bon llibreter que desapareix ofegat en novetats que no col·loca, poques grans superfícies que encara no s'han consolidat com a supermercats del llibre, fons sencers que no es poden vendre, autors que es moren en tres mesos, una distribució absurda que confon emmagatzemar amb promoure... Gràcies a Planeta, Tusquets podrà somniar sense morir. Finançar la traducció dels clàssics francesos de la Pléyade sense hipotecar-se l'apartament i obrir sucursal a Mèxic sense jugar-se l'empresa sencera cada cop que el peso es desplomi. "Caldrà conservar Jorge Herralde en formol". I Jaume Vallcorba. I esperar una altra tardor del 68. Una altra noia llesta i bufona que vulgui perdre 160.000 pessetes i es negui a formar part d'aquest planeta. Hom busca nous marciàns.

**Oriol Malló**